

УДК 78.071.1(477):78.036(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/88-2-8>

Роман МАЧИШИН,

orcid.org/0009-0007-6023-2486

*аспірант кафедри вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) romanmachyshyn89@gmail.com*

СУЧАСНЕ МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ПІД ОБ'ЄКТИВОМ ГАННИ ГАВРИЛЕЦЬ – З ПРИГОРЩІ СПОГАДІВ

Стаття присвячена творчо-мистецьким роздумам української композиторки Ганни Гаврилець, побудованими на суб'єктивно-об'єктивному баченні авторки, репрезентація та тлумачення яких дозволяє краще зрозуміти творчість української мисткині. Комплексний аналіз окремих зразків духовної хорової спадщини та нечисельних інтерв'ю, котрі музикантка дала впродовж свого життя, головним чином, в останні десятиліття, дозволив сформулювати певний образ композиторки.

Перш за все, варто відзначити синтезовано-особистісний тип авторського мислення Г. Гаврилець, котрий виявляється в одному з її найбільш представлених напрямків творчості – хоровій музиці. До прикладу, мисткиня не відкидає канонічних текстів православної чи західно-європейської традиції, також, використовує форми, жанри, манеру та стилістику, займаючись композиторською роботою. Разом з тим, авторка прихильна до української етнічної музики, яку наділяє власними стилістичними рисами та авторським баченням, не відкидаючи її елементи навіть у духовних творах.

Для розуміння індивідуальності будь-якого композитора, музикознавці, поважаючи, вивчають його біографічні дані, шлях формування та еволюції композиторського таланту, аналізують творчість вчителів-наставників та колег-однодумців і виконавців, з котрими автори перебувають у тісних взаємовідносинах. В музично-історичній ситуації сьогодення – відкривається набагато більше можливостей дізнатись про бачення композиторки, зокрема, з її інтерв'ю, коли кожне проаналізоване слово варте трактування так, а не інакше. Незважаючи на передчасний відхід Г. Гаврилець у інший світ – аналіз її творів та усного тексту з даних інтерв'ю дозволяє сформувати цілісну картину, де слова композиторки підтверджують її творчість: попри складнощі організації виконання та постановки масштабних творів – мисткиня звертається до симфонічних та масштабних хорових жанрів. Протягом усього свого життя творчо-мистецька позиція Г. Гаврилець залишається незмінною в аспекті пропагування української музики, що базується на канонах західно-європейського мистецтва.

Ключові слова: композиторка, музикант, національне мистецтво, національна музика, Ганна Гаврилець, трактування, творче бачення, освіта.

Roman MACHYSHYN,

orcid.org/0009-0007-6023-2486

*Postgraduate student of the Department of Vocal and Choral, Choreographic and Visual Arts
Drohobych State Pedagogical University of Ivan Franko
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) romanmachyshyn89@gmail.com*

MODERN MUSICAL ART UNDER THE LENS OF ANNA HAVRYLETS – FROM A HANDFUL OF MEMORIES

The article is dedicated to the creative and artistic reflections of Ukrainian composer Hanna Havrylets, built on the author's subjective-objective vision, the representation and interpretation of which allow for a better understanding of the work of the Ukrainian artist. A comprehensive analysis of certain samples of spiritual choral heritage and the few interviews that the musician gave throughout her life, mainly in recent decades, has allowed for the formulation of a certain image of the composer.

First of all, it is worth noting the synthesized-personal type of authorial thinking of H. Havrylets, which is manifested in one of her most represented areas of creativity – choral music. For example, the artist does not reject the canonical texts of Orthodox or Western European tradition, and also utilizes forms, genres, manner, and stylistics while engaging in composition work. At the same time, the author is fond of Ukrainian ethnic music, which she endows with her own stylistic features and authorial vision, not discarding its elements even in spiritual works.

In order to understand the individuality of any composer, musicologists constantly study their biographical data, the path of development and evolution of their compositional talent, analyze the works of mentors and fellow thinkers, as well as performers with whom the authors have close relationships. In the current musical-historical situation, there are many more opportunities to learn about the composer's vision, particularly through her interviews, where every analyzed word is worth interpreting in one way or another. Despite the premature departure of H. Havrylets to other worlds, the analysis

of her works and verbal text from the given interviews allows for the formation of a holistic picture, where the words of the composer confirm her artistry: despite the difficulties in organizing performances and staging large-scale works, the artist turns to symphonic and large choral genres. Throughout her life, the creative and artistic position of H. Havrylets remains consistent in promoting Ukrainian music, which is based on the canons of Western European art.

Key words: *composer, musician, national art, national music, Hanna Havrylets, interpretation, creative vision, education.*

Постановка проблеми. Ганна Гаврилець – українська композиторка і педагог, відома лауреатка Шевченківської премії 1999-го року, заслужена діячка мистецтв України – 2005 рік. З 1992 по 2022 роки викладала композицію у Національній музичній академії України; лауреатка Міжнародного конкурсу композиторів ім. Іванни і Мар'яна Коць (Київ, 1995), Національної премії ім. Т. Г. Шевченка (1999), Всеукраїнського конкурсу композиторів «Духовні псалми третього тисячоліття» у рамках хорового фестивалю «Золотоверхий Київ» (2001). Ганна Гаврилець була Членкинею Національної спілки композиторів України з 1985 року, а також Головою Київської організації НСКУ з 2010 по 2022 роки. Спадщина композиторки складається з симфонічної, камерно-інструментальної, вокально-інструментальної, а також, хорової музики. Її твори виконуються в Україні, Польщі, Канаді, Словаччині, Словенії, США, Швейцарії, Франції, Німеччині та інших країнах.

Незважаючи на роки тривалої праці на ниві створення та популяризації української музики, хорове мистецтво Ганни Гаврилець в ракурсі розвитку традицій української духовної хорової музики – досі не було висвітлено в дисертаційних дослідженнях, а цей тип мистецтва продиктований, перш за все, музично-психологічним портретом авторки та її проукраїнською позицією загалом, про що і йтиметься в даній статті. Зважаючи на той факт, що українська духовність, а, відповідно, і духовне хорове мистецтво нероздільно пов'язане з духовним та внутрішнім світом людини, в даному аспекті – мистецькою душею Ганни Гаврилець, і було висвітлено її бачення сучасної ситуації у даній статті.

Аналіз досліджень. Опрацювання джерел вказує, що постать *Ганни Гаврилець (1958–2022)*, видатної української композиторки, мисткині, педагога, заслуженого діяча мистецтв України, розглядано в сучасному вітчизняному музикознавстві, переважно, з ракурсу автора хорової спадщини, і, в більшості зразків наукових розвідок – саме духовної. Свідченням цьому є дослідження Н. Перцової «Характерні риси хорової творчості Ганни Гаврилець» (Перцова Н., 2016), Ковалик П. А. «Аксіологічний потенціал духовної хорової

музики у фаховій підготовці диригента-хормейстера» (Ковалик П. А., 2012)

Більш дотичною працею до даної статті можна вважати роботу Т. Сухомлінової, адже, уже з назви самої дисертації, «Хорова творчість Ганни Гаврилець у контексті Новітнього Відродження національного музичного мистецтва» можна зрозуміти, під яким кутом зору авторка трактує домінуючий різновид спадщини мисткині (Сухомлінова Т., 2016). У своєму науковому дослідженні Т. Сухомлінова розглядає історію українського мистецтва з позиції типологічних рис Відродження як елементу історичної еволюції в мистецькому комплексі. Також, в контексті дисертаційної роботи авторка вивчає поняття поетики та семантики, доєднуючи ці терміни як до духовної, так і до світської хорової спадщини Г. Гаврилець.

Ще однією науковою працею, котру варто згадати в контексті даної статті – це дисертація 2018 року Маскович Т. М., в котрій науковиця порушує питання «нової сакральності» у хоровій музиці української композиторки. (Маскович Т. М., 2018) Тут авторка застосовує поняття «сакральної семантики» до канонічних творів на православні тексти, «нову сакральність» – надає творам канонів західно-європейського зразка та «сакралізуючої символіки» – композицій, котрій відносяться до сфери фольклору. Слушно, що ця науковиця також експонує новітні погляди на хорове мистецтво Г. Гаврилець, аргументуючи своє бачення підтвердженням аналізом духовних та світських композицій української авторки.

Вагомою апеляцією то внутрішнього світогляду композиторки, котра зуміла музичним словом та інтонацією передати своє бачення зовнішньому світу – постає її колосальний твір жанру музично-сценічного дійства «Золотий камінь посіємо», про що детально описує в своїй статті також вище згадана науковиця – Т. Сухомлінова «Хорова творчість Ганни Гаврилець як символ соборності України (на прикладі музично-сценічного дійства «Золотий камінь посіємо»)» (Сухомлінова Т., 2019)

Неможливо не згадати у даній науковій розвідці й існуючу, поки що, єдину дисертацію, що стосується творчої постаті Ганни Гаврилець, а саме працю Полетаєвої О. В. «Ганна Гаврилець: жанрово-стильові аспекти творчості»

(Полетаєва О. В., 2022) Ця робота є комплексною експозицією не лише спадщини української авторки, а й в дечому перегукується з нашим дослідженням, що базується навколо особистісного тлумачення певних сенсів в мистецтві. Якщо Полетаєва О. В. ці сенси окреслює в термінах «жанр» та «стиль» і демонструє безпосередніми творами, то в нашому баченні фігурує прагнення дослідити постать Ганни Гаврилець як творчої особистості в суспільних соціо-культурних та музичних процесах, що дозволить об'єктивно тлумачити її духовні традиції, осмислені, окреслені та вичленені з найраніших духовних хорових творів та втілені у власних — уже в нашому дисертаційному дослідженні. Дана ж стаття зосереджена навколо самої постаті авторки задля кращого розуміння її, як мисткині, індивідуальності та тлумаченні особистісних цінностей, що в проєкції і отримали вияв у духовній музиці.

Мета статті. Метою статті є мистецьке дослідження особистості Ганни Гаврилець задля формування об'єктивного «портрету» та амплуа мисткині в контексті її власних бачень і трактувань сучасного музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. *Ганна Гаврилець (1958–2022)* постає в пам'яті багатьох вітчизняних митців та пересічного українського слухача не лише видатною композиторкою, а й щирою та відкритою особистістю, котра була значним важелем у пропаганді української музичної культури. Мисткиня повсякчас акцентує увагу на тому, що елітою нашої держави є не влада, а саме люди культури, зокрема, у своїх інтерв'ю композиторка називає важливу наукову роботу Анни Луніної: «Композитор — маленькая планета», де молода музикологиня в форматі діалогу та власних досліджень експонує творчість вітчизняних сучасних композиторів, як Валентин Сильвестров, Олег Кива, Євген Станкович, Леся Дичко та інших, не менш відомими митців (Дух і Літера, 2016).

Г. Гаврилець, своїм об'єктивним словом про сучасних композиторів та окресленням міри дослідження їхньої творчої роботи демонструє себе з ракурсу сучасного музикознавця, котрий достеменно володіє музично-культурницькою ситуацією України та бере в ній активну участь. Слушною виявляється і позиція композиторки щодо друкованих музикознавчих видань та живих концертів, виступів оркестрів, хорів, тощо в умовах війни: на міністерські закиди періоду 2014–2015 років Г. Гаврилець обурюється, що при перенесенні усього «живого» лише на простори мережі — Україна таким чином, втратить свою унікальну культуру та мистецькі надбання, що фор-

мувались століттями. Тобто, з даного інтерв'ю стає зрозумілою позиція мисткині про дублювання живих концертів та виступів, копіювання друкованих музичних видань в інтернет-ресурси, проте, не повне перенесення і трансформацію (Ганна Гаврилець, 2015). Дуже важливими такі цитовані висловлювання фігурують з ракурсу дослідження духовної хорової, та й світської спадщини композиторки, де авторка не лише використовує старовинні канони, форми, символику та знаковість, а й надає їм нового життя в сучасному амплуа індивідуальної творчості.

Скромність композиторки вражає уже в аспекті подачі постатей інших музикантів, композиторів, виконавців — своїх колег, зокрема, про Валерія Матюхіна, як очільника «Київської камерати», композиторка висловлюється також із залученням дослідження Анни Луніної. Г. Гаврилець експонує критичний аналіз наукової роботи, формуючи амплуа «сонячної системи та планет», котрі співіснують в одному вимірі — популяризації творчості українських композиторів в Україні та поза межами нашої держави.

Поруч з тим, активна проукраїнська позиція мисткині полягає і у її критичному аналізі проєкцій роботи української влади в мистецьких рамках: недостатньо приділено уваги та фінансування, інакше б в сьогодні ми не стикнулися з ситуацією незнання української спадщини в світі — такі враження висловлювала композиторка в останні роки свого життя (Дух і Літера, 2016). Свідченням цього постають влучні приклади поданих репрезентативних концепційних документів Міністерством освіти, що стосуються культури, в котрих слово «музика» є просто відсутнім. Саме через небайдужість до власної самоідентифікації Г. Гаврилець повсякчас не лише фігурує національним композитором, а й дбає та висловлюється з приводу популяризації українського музичного мистецтва.

Першорядність культури, про що неодноразово наголошує Г. Гаврилець, повинна фігурувати постійно, в прогресії та на державному рівні, чого у нашій країні досі не існує. Серед надихаючих вимірів для молоді є творчість людей, котрі здатні подолати цинізм, люди, чий духовний світ, знання світової культури, актуальність та нові виміри — є першочерговими елементами в творчій особистості, і серед таких постатей в Україні композиторка називає В. Сильвестрова, зокрема. Те, що професія композитора зникає, на думку Ганни Олексіївни, є цілком слушним та об'єктивною констатацією існуючого явища, а нівелювання цінностями та поняттями щодо існуючої освіти,

хисту, фаху і таланту – це є дуже об'єктивною та актуальною проблемою. Без музики, як такої, неможливим би було існування культури, різноманітних мистецьких дисциплін, історії, духовності, а людством би було легше керувати, зважаючи на необізнаність, небажання чи непрагнення до всебічного розвитку та отримання знань з мистецтва.

Саме з такою позицією творить усе своє свідома життя композиторка Ганна Гаврилець. Митці, сучасники авторки, як і вона сама, самостійно просувають українське мистецтво, організовуючи фестивалі, виходячи зі своїми творами в радіо-етери. «Музика постає доступною мовою, котра підкорює будь-які серця, абсолютно різноманітну публіку та слухача зокрема: ніяка політика, дипломатія чи міжнародні відносини не здатні висловити те, що здатне зробити музичне мистецтво. В музиці працюють абсолютно інші енергії, інакші вібрації...тут відсутні бар'єри мови, політичних симпатій чи упереджень,...» (Дух і Літера, 2016) і у всьому світі про Україну може дізнатися кожен, якщо він торкнеться хоча б один раз у житті нашої музичної спадщини.

Поруч з тим, мистецька позиція композиторки полягає в тому, що, незважаючи на складні для держави часи – в країні повинні діяти та творити оркестри, хорові колективи, видаватись книги, паперові музичні журнали, що пропагують музику. Неодноразово Г. Гаврилець підтримує думку про те, що слухачем та читачем названих мистецьких джерел інформації фігурує не тільки професійний музикант, а й пересічна людина, котра отримує змогу краще зрозуміти мистецтво, відкрити для себе всеохоплюючий музичний світ та розкрити потенціал українських композиторів, котрі, досить складно прокладають собі шлях визнання.

Найбільшим творчим натхненням для мисткині та інших композиторів, з її слів, був Будинок Творчості в місті Ворзелі – де народились кращі її твори останніх двадцяти років (Гаврилець Г. О., 2015) Тут же отримали своє життя шедеври ХХ століття авторства Платона Майбороди, Ігора Шамо, Олександра Білаша та інших авторів. У цьому пантеоні творчості зосереджена основна національна музична ідея, котру так плекали митці та Ганна Гаврилець, зокрема. «Золотий камінь посіємо», музично-сценічне дійство, приурочене 50-ти річному ювілею Ніни Матвієнко, мисткиня написала саме там. Композиторка надихалась «пташиним хором», музикою старих сосен та загальною атмосферою, називаючи все це справжнім щастям, усіх, та її особистим. Якщо музи прилітають, то вони прилітають в Будинок Творчості в Ворзелі... (Гаврилець Г. О., 2015)

В одному з небагатьох своїх інтерв'ю, Г. Гаврилець зазначає потенціал майбутніх композиторів, ведучи мову про її студентів – станом на 2018 рік, адже, розмова з мисткинею була проведена саме у цей час (Музика і музиканти, 2018). Отже, зі слів музикантки, потенційні композитори уже налаштовані на західно-європейські тенденції, проте, вони не втрачають зв'язок з українським музичним мистецтвом. Неважливо, що прихильність до національної музики, зі слів композиторки про студентство, прослідковується не настільки у пафосі та є «задекларованим», скільки внутрішньо пережитим та щирим, а, отже, справжнім. Тут же, композиторка висловлює власну аргументовану позицію, що європейське суспільство, поруч з тим, через «залізну завісу» минувшини, лише починає для себе відкривати творчість **Бориса Лятошинського (1894–1968)**, що уже говорити про сучасних вітчизняних авторів (Музика і музиканти, 2018).

Дуже доречно композиторка актуалізовує питання складності постановки масштабних творів, зокрема, називаючи своє, старше покоління «романтиками» у тому амплуа, коли митець писав за власним бажанням, душею, та порівнює з сучасними авторами-прагматиками, котрі розуміють, що постановка ораторії чи опери цілковито у фінансовому та організаційному планах лягає на плечі самого композитора. Проте, на думку композиторки, вірний шлях композитора – цей тоді, коли він керується творчо-емоційним, а не перспективно-приземленим бажанням щось творити (Музика і музиканти, 2018).

Розмови та комунікація з Ганною Гаврилець, навіть, якщо ці бесіди уже в минулому, але їхня чітка нотація дає краще уявлення про композиторку та її твори, ніж будь-яке аналітичне музикознавче дослідження. Це, ніби, надто особисте, що залишилось «за лаштунками» та не попало до всезагального охоплення, проте, відіграє ключову роль та дає відповідь на багато запитань, що формуються під час та після прослуховування музичних творів авторки.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що аналіз різнотипних інтерв'ю, даних Ганною Гаврилець для вітчизняних музикознавців та представників музичного мистецтва, а також, аналіз наукових досліджень, головню, її духовної хорової спадщини, дозволяє стверджувати, що українська мисткиня цілковито орієнтована у своїй творчості як на передові західно-європейські тенденції, так і формує опору на національну українську музику. Авторка професійно оперує формами, жанрами, стилісти-

кою надбань музичного мистецтва країн Західної Європи та з особливим патріотичним підходом залучає в його канонічні поняття українську національну музичну мову, звісно, формуючи свій авторський, індивідуальний композиторський стиль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ГАВРИЛЕЦЬ Ганна Олексіївна. Фрагмент з документального фільму-спогаду «Будинок творчості композиторів «Ворзель»». 16 вересня 2015. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CuqdZtJzxx4>.
2. Ганна Гаврилець про наступ на культуру. Портал Культура. 7 серпня 2015. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QBz4nZ1psog>.
3. Дух і літера. Інтерв'ю з композитором Ганною Гаврилець. UKRLIFE.TV. 2016 URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hiTD2ZR99iQ>.
4. Ковалик П. А. Аксиологічний потенціал духовної хорової музики у фаховій підготовці диригента-хормейстера. Педагогічні науки. Випуск 102. 2012. С. 116-122.
5. Маскович Т. М. Хорова творчість Ганни Гаврилець в руслі «нової сакральності»: дис. ... канд. мистецтвознавства. Одеса, 2018. 223 с.
6. Музика і музиканти. Про майбутнє. Композитор Ганна Гаврилець. 14 квітня 2018. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=a9ywVKGK4ig>.
7. Перцова Н. Характерні риси хорової творчості Ганни Гаврилець. Наукові записки. Серія: Мистецтвознавство. 2016. №2. (вип. 35) с. 177-182.
8. Полетаєва О. В. Ганна Гаврилець: жанрово-стильові аспекти творчості. Дис. ... доктора філософії. Національна музична академія України імені П. І. Чайковського. Київ, 2022. 325 с.
9. Сухомлінова Т. П. Хорова творчість Ганни Гаврилець у контексті новітнього відродження національного музичного мистецтва: дис. ... канд. мистецтвознавства. Харків, 2016. 259 с.
10. Сухомлінова Т. П. Хорова творчість Ганни Гаврилець як символ соборності України (на прикладі музично-сценічного дійства «Золотий камінь посіємо»). Аспекти історичного музикознавства. Вип. 7. Харків. 2019. С. 44-59.

REFERENCES

1. HAVRYLETs Hanna Oleksiivna. (2015) Frahment z dokumentalnoho filmu-spohadu «Budynok tvorchosti kompozytoriv «Vorzel»». [GAVRILETS Anna Oleksiyivna. Fragment from the documentary film-memoir "House of Creativity for Composers 'Vorzel'".] 16 veresnia. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CuqdZtJzxx4>. [in Ukrainian].
2. Hanna Havrylets pro nastup na kulturu. [Hanna Havrylets on the attack on culture.] Portal Kultura. 7 serpnia URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QBz4nZ1psog>. [in Ukrainian].
3. Dukh i litera. Interviu z kompozytorom Hannoniu Havrylets. [Interview with composer Hanna Havrylets.] UKRLIFE.TV. (2016) URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hiTD2ZR99iQ>. [in Ukrainian].
4. Kovalyk P. A. (2012) Aksiolohichni potentsial dukhovnoi khorovoi muzyky u fakhovii pidhotovtsi dyryhenta-khor-meistera. [The axiological potential of spiritual choral music in the professional training of a choir conductor.] Pedagogichni nauky. Vypusk 102. S. 116-122. [in Ukrainian].
5. Maskovych T. M. (2018). Khorova tvorchist Hanny Havrylets v rusli «novoï sakralnosti»: dys. ... kand mystetstvoznastva. [Choral creativity of Hanna Havrylets in the context of «new sacrality»] Odesa. 223 s. [in Ukrainian].
6. Muzyka i muzyanty. Pro maibutnie. Kompozytor Hanna Havrylets. [About the future. Composer Hanna Havrylets] 14 kvitnia URL: <https://www.youtube.com/watch?v=a9ywVKGK4ig>. [in Ukrainian].
7. Pertsova N. (2016) Kharakterni rysy khorovoi tvorchosti Hanny Havrylets. [Characteristic features of the choral creativity of Hanna Havrylets.] Naukovi zapysky. Seriya: Mystetstvoznastvo. №2. (vyp. 35) s. 177-182. [in Ukrainian].
8. Polietaieva O. V. (2022) Hanna Havrylets: zhanrovo-stylovi aspekty tvorchosti. [Hanna Havrylets: genre-style aspects of creativity.] Dys. ... doktora filosofii. Natsionalna muzychna akademiia Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho. Kyiv. 325 s. [in Ukrainian].
9. Sukhomlinova T. P. (2016) Khorova tvorchist Hanny Havrylets u konteksti novitnoho vidrodzhennia natsionalnoho muzychnoho mystetstva: [Choral creativity of Hanna Havrylets in the context of the modern revival of national musical art:] dys. ... kand. mystetstvoznastva. Kharkiv. 259 s. [in Ukrainian].
10. Sukhomlinova T. P. (2019) Khorova tvorchist Hanny Havrylets yak symbol sobornosti Ukrainy (na prykladi muzychno-stsenichnoho diistva «Zoloty kamin posiiemo»). [The choral creativity of Hanna Havrylets as a symbol of the unity of Ukraine (based on the musical and theatrical performance "We Will Sow the Golden Stone").] Aspekty istorichnoho muzykoznavstva. Vyp. 7. Kharkiv. S.44-59. [in Ukrainian].